

КРЪГЛА МАСА „БЪЛГАРСКАТА ЕЗИКОВА ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ“, ПЛОВДИВ, 2 НОЕМВРИ 2012 Г.

Мария Мицкова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

На 2 ноември 2012 г. в рамките на организираната от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ международна конференция под надслов „250 години *История славянобългарска*“ бе проведена кръгла маса на тема „Българската езикова политика в условията на глобализация и европейска интеграция“. Център на дискусиите бяха проблемите, поставени в издадения сборник със същото заглавие, в който се представят резултатите от проучванията на двугодишния научен проект „Българската национальноезикова политика и концепции за езиково и литературно наследство в условията на европейска интеграция и глобализация“ към фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет (2011–2012) с ръководител проф. дфн Диана Иванова. Сборникът съдържа 18 статии на участници в проекта от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и на български и чуждестранни специалисти от други университети и научни центрове (от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Кирило-Методиевския научен център при БАН, Русенския университет „Ангел Кънчев“, Масариковия университет в Бърно, Университета в Упсала – Швеция, и Познанския университет „Адам Мицкевич“). Освен участниците в проекта и авторите в сборника в дискусиите се включиха учени и преподаватели от МГУ „М. В. Ломоносов“ – Москва, Института за български език – БАН, както и студенти от Пловдивския и Софийския университет.

Без съмнение кръглата маса се превърна в едно от големите събития на конференцията не само поради факта, че срещна в Пловдив български и чуждестранни учени от различни поколения, работещи по проблемите

на българската езикова политика в страната и извън нейните граници. Тя предостави контактна зона, в която натежалите в общественото пространство актуални проблеми, засягащи съвременното състояние и бъдещето на българската националноезикова доктрина, да бъдат зададени на глас и да бъдат чути от присъстващите представители на МОМН Александър Трингов – началник на отдел „Общо образование“ към дирекция „Образователни програми и образователно съдържание“, и Станимир Цветков – гл. експерт в отдел „Качество на училищното образование“ към Центъра за контрол и оценка на качеството на училищното образование.

Като медиатор на дискусията и ръководител на представения проект, проф. Д. Иванова очерта основните рамки в работата на кръглата маса и насочи вниманието на присъстващите към актуалността и значимостта на темата в европейски и национален план. Като основен проблем в нейното въведение се очертаха съотношението, противопоставянето и търсенето на баланс между езикова политика, основана на концепцията за отстояване на националноспецифичното, и езикова политика в съгласие с новите тенденции на европейска интеграция и глобализация, между следването и доразвиването на традициите в тази област и актуализирането им в съответствие с новата социокултурна и езикова ситуация.

Дискусията протече в три основни тематични кръга, като в първия – Корени на българската езикова политика – ресурси от историческото минало, бяха представени тезиси, разглеждащи различни аспекти от историята на проблема, но обединени около общата теза за съществуването на българска езикова политика в условията на бездържавност. Проф. Д. Веселинов (София) отвори кръглата маса с доклада „Езици и етноси в „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски“, в който постави акцент върху знаковата роля на Паисий като родоначалник на българската национална идея за възраждане и на българската националноезикова доктрина. Заложена още от Паисий, идеята за езика е част от общата идентификационна, политическа и културна програма на Българското възраждане, защото чрез нея всички компоненти на националната идентичност стават значими – ето защо лингвоцентричният поглед на Възраждането издига в култ грижата за езика, очертавайки основните насоки на предосвободенската езикова политика.

В полза на тази теза бяха основните аргументи в докладите на М. Мицкова (Пловдив) („Възрожденската езикова политика. Въпроси на правоговора в предговорите на книги в периода 20-те – 70-те години на XIX в.“) и на П. Линдгрн (Швеция) („Изповедите на един „ероеретик“ (за идейно-философските корени на езиковата програма на Иван Добровски в сп. „Мірозреніє“), които представиха нови акценти върху ролята за възрожденския предговор, възрожденския печат и възрожденското училище

за прокарване на единна езикова политика в условията на бездържавност. Хронологията на релацията *държава – власт – език* бе проследена от д-р Б. Борисов (Пловдив) в доклада „Езикът и властта (ресурси от миналото и настоящето на езика)“, в който се засегна актуалната тема за институционалната власт на езика като обединител на нацията и символ на самата държавност и последвалите опити на държавата за прокарване на единна езикова политика в образователните програми.

В последното изложение от тази част – „Съвременна българска езикова ситуация с оглед на темата за езиковата чистота“, доц. Н. Николова (Шумен) представи и друг ракурс на съотношението, като обърна внимание на властта на обществото при осъществяване на инициативи на грижа за езика. Проблемът бе разгледан от гледна точка на интеракцията между обществото и специалистите езиковеди в ситуации, осъзнати като езикова опасност.

Дискусията по проблемите, поставени в тази тематична група, премина под общия знаменател на въпроса за приемствеността в общите тенденции в езиковата политика от преддържавния период до наши дни. В този аспект интерес предизвиква докладът на д-р Б. Борисов, тъй като отношението между *езика и властта – властта на езика* и институционалният статус на книжовния език в текстовете на българското законодателство се оказаха благодатни за анализиране и обсъждане теми. В контекста на представените факти и анализи проф. Д. Веселинов изложи мнението си за наложителността от прерастване на българската езикова политика в езикова доктрина, в която последователното преминаване и хронологичното следване и развитие на приетите концепции може да осигури бъдеще, единност и стабилност по отношение на основните принципи в съвременната българска езикова политика.

Разисква се и въпросът за приемане/неприемане на специален закон за езика. В дискусията се включиха проф. Д. Иванова и проф. Св. Коева от ИБЕ – БАН, които споделиха своя опит от предишни изследвания, в които се установява, че официалният статут на книжовния език е заявен в около 100 законови текста. Като заключение в техните изказвания се наблегна на нуждата не толкова от закон за българския език, колкото от единна работа от страна на политици, общественици и учени по проблемите на българския език и българската езикова политика. Като един от аспектите на новите стъпки, които МОМН предприема в тази насока, беше обсъден новият Закон за началното и предучилищното образование. Представителите от Министерството Ал. Трингов и Ст. Цветков представиха добрите страни от приемането на Закона, в който целите на българското предучилищно и училищно образование са предефинирани в съответствие с навлизането на информационните, комуникационните

технологии и новите предизвикателства пред традиционните образователни модели и традиционните форми на общуване.

Във връзка с обсъждания закон за езика и промяната на изискванията на съвременната езикова ситуация под влияние на интернет и навлизането на много чужди думи, най-вече англо-американизми, премина и обсъждането на доклада на доц. Н. Николова.

Докладите във втората част на дискусиата – Езикови политики в контекста на европейска интеграция, бяха обединени от проблематика, свързана с 1) обществения дебат по въпросите на европейската интеграция и глобализация; 2) езиковата политика в България и извън страната: институционална, гражданска и национална; и 3) политиката на чуждоезикова компетентност и преводаческите практики.

Ценни наблюдения във връзка с дейностите, които (не) осъществява българската държава за популяризиране на българския език и за отстояване на българската културна идентичност по света, сподели доц. Ц. Иванова (Велико Търново) в доклада „За българския език в чужбина и за ролята на българската държава (между традициите и съвременната реалност)“. Основната теза на авторката бе положена в обхвата на разбирането за необходимостта от нова държавна концепция по отношение на езиковите политики зад граница. Въпроси, свързани с езиковата политика, но в областта на превода, бяха център на внимание в изложението на д-р Ю. Чакърова (Пловдив) на тема „Преводът и локализацията в контекста на езиковата политика“. Отчитайки факта, че процесите на глобализация променят и облика на превода, се обърна внимание на новите тенденции в транслатологията, в която все по-често се говори за локализация и интернационализация на продукт, а не само за превод на текст.

Дискусиата около проблемите на езиковата политика зад граница, българските училища извън страната, както и въпросът за задграничната ни българистика и за българските лекторати се превърна в един от ключовите моменти на цялата кръгла маса. Докладът на Ц. Иванова предизвика бурна реакция от страна на всички участници, като държавната политика беше разкритикувана заради пасивността, мълчанието и незаинтересоваността си по отношение на някои от тези проблеми. За добрите традиции от миналото и грижата, която българската държава е полагала за поддържането на лекторатите и разпространението на българската култура зад граница, се изказа проф. И. Платонова (Москва). За съжаление съвременното състояние на преподаването на българския език в чужбина съвсем не е същото: закриват се редица български лекторати или местата остават незапълнени; с разформироването на Центъра за българистика непосредствено след 1989 г. ясно се усеща липсата на обединяваща институция, която да координира прокарването на единна концепция за преподаване-

то на българския език в чужбина, а също и да спомага при планирането и финансирането на учебна и помощна литература. Своя опит споделиха проф. Д. Иванова, доц. Н. Николова и доц. Ц. Иванова.

Въпросите на превода, поставени в доклада на д-р Ю. Чакърова, бяха разгледани с особено внимание поради актуалността на проблематиката и поради инвазията на англо-американизмите в съвременния език. Въпросът за локализирането и превода на български на чужд софтуер, както и на понятийния инструментариум на огромни интернет-корпорации като Гугъл, се посрещна с голям интерес.

Проф. Д. Веселинов и проф. Д. Иванова изказаха мнение за нуждата от държавна езикова политика в това отношение, тъй като новите технологии са неизменна част от живота на младите и преводът на отделни термини и продукти навлиза дълбоко в техния език, а д-р Ю. Чакърова защитава тезата, че в някои случаи локализирането не зависи от държавната политика, а е маркетингов подход на съответната чужда фирма/корпорация. В спора се намеси и проф. Св. Коева, която представи някои въпроси, които стоят на дневен ред за обсъждане в ИБЕ – БАН по отношение на транслитерирането и изписването на български език на имената на продукти, които не са запазена марка.

В третата тематична част на дискусиата – *Българският книжовен език и неговите употреби – образователен, масмедиен, политически дискурс*, се разгледаха промените в социокултурната ситуация в края на XX и първите десетилетия на XXI в. С приемането на България в ЕС се поставят нови изисквания за гъвкавост и адаптивност на изследователските методи и подходи в методиката на езиковото обучение по роден и по чужд език. Въпросът за съотношението между теоретичната и практическата граматика в обучението бе анализиран от доц. В. Маровска (Пловдив). В изложението си „Светът в езика: дидактико-практическата и теоретическата граматика и принципите на чуждоезиковото обучение“ тя разгледа въпроси, свързани с явлението референция и връзката му с чуждоезиковото обучение, като за пореден път доказва тезата, че не може да съществува една-единствена практическа българска граматика за чужденци, а отделни практически граматики и учебници, в чието съставяне да се търсят съществуващите паралели между два естествени езика – родния за обучаваните и новоизучавания. Образователният дискурс на българската езикова политика беше център на внимание и на следващия доклад – „Езикова политика и комуникативно ориентирано обучение по български език“, изнесен от Ф. Бойкова (Пловдив). В него се дадоха положителни оценки на новите образователни концепции на МОМН, свързани с въвеждането на системата за стандартизирано национално външно оценяване

след края на определен образователен етап, както и на доминиращия в образователната система принцип на комуникативността. Върху промените в езика от последните две десетилетия, засягащи официалната сфера на общуване в политическия и масмедийния дискурс, се спря д-р Н. Сталянова (София). Отразявайки тенденцията за съзнателни прояви извън границите на книжовната нормативност, в доклада си „Новата фразеология и клишето в българския политически език“ авторката анализира някои лексеми, които поради твърде честа употреба постепенно загубват образността си и придобиват статус на клише.

Дискусията в тази тематична част премина в търсене на допирните точки между държавната образователна политика и езиковата политика, осъществявана в българското образование по роден и по чужд език. Докладите на доц. В. Маровска и на Ф. Бойкова поставиха въпроси, чийто отговор предизвика незабавната реакция от страна на представителя на МОМН Ал. Трингов.

От една страна, бяха подкрепени инициативите и новите образователни концепции за комуникативната насоченост на програмите и учебниците по роден и чужд език в началното и средното училище. От друга страна, участници като проф. Д. Иванова и доц. Ц. Иванова посочиха отсъствието на внимание от страна на държавата върху проблемите на висшето образование, което, от своя страна, рефлектира върху масовото незачитане и непознаване на книжовните норми в политическия и масмедийния език.

В края на дискусията се включиха и студентите от Софийския университет, които зададоха на г-н Ал. Трингов актуалния въпрос за разделянето на предмета Български език и литература в две отделни учебни дисциплини и съответно за нуждата от отделни учители по двата предмета. Представителят на Министерството отговори, че подобен проект съществува и е в процес на обсъждане.

Перспективи и препоръки:

1. На кръглата маса за пореден път се акцентира върху необходимостта от създаването на национална езикова доктрина, която да осигури приемствеността, последователността и стабилността на осъществяване в езиковата политика.

2. В хода на дискусията се стигна до извода за наложителността от спешни мерки и водене на стабилна и последователна езикова политика в образованието – както в началното и средното, така и във висшето.

3. Кръглата маса отново повдигна въпроса за създаването на специализиран сайт за достъп на информация, свързана с преподаването на българския език зад граница, и за поместването в него на нужната мето-

дическа и организационна информация, както и за нуждата от създаването на методическа библиотека по български език като чужд.

На кръглата маса по проблемите на езиковата политика в условията на глобализация и европейска интеграция се потърсиха решения на много актуални въпроси, свързани с миналото, настоящето и бъдещето на българската езикова политика. Наред с неоспоримите научни приноси на докладите, общественят принос на пловдивския форум се състои и в това, че срещна науката и властта в един много продуктивен диалог. Можем само да се надяваме, че проблемите, предложенията и препоръките, които бяха представени и анализирани, ще намерят скорошно решение от страна на държавните институции за подобряване на съвременната езикова политика.

Maria Mitskova

✉ Plovdiv University „Paisii Hilendarski“
236, Bulgaria Blvd.
4000 Plovdiv, Bulgaria
e-mail: m.mitzkova@gmail.com